

УДК 347.965(477)»189/195»(092)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.11>

ДЕРЖАВНИЦЬКА І ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА СТАРОСОЛЬСЬКОГО ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1914–1921)

Мандрусяк М.Л.,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ORCID: 0009-0008-9335-8672

e-mail: mlm@j-l.com.ua

Мандрусяк М.Л. Державницька і політична діяльність Володимира Старосольського під час Першої світової війни та Української революції (1914–1921).

Стаття присвячена дослідженню особливостей державницької і політичної діяльності Володимира Старосольського під час Першої світової війни та Української революції (1914–1921). Зазначено, що період Першої світової війни та Української революції був одним із найактивніших і найнасиченіших у життєвому й політичному шляху Володимира Старосольського. Увійшовши в нього зі сформованими політичними переконаннями, він прагнув реалізувати свої ідеали як один із провідних діячів Українських січових стрільців та активний учасник громадсько-політичного життя. Прагнення до державної незалежності й соборності України було для нього, як і для більшості галицько-українських політичних діячів того часу, основоположним ідеологічним орієнтиром.

Наголошено, що проавстрійська орієнтація Старосольського в умовах війни зумовлювалася кількома ключовими чинниками: прагненням використати військову силу Габсбурзької монархії для протидії політиці Російської імперії, яка була ворожою до українських національних прагнень; сподіваннями на можливість створення українських політичних інституцій під егідою Австро-Угорщини; а також необхідністю обмежити вплив польських чинників у регіональному управлінні. В. Старосольський послідовно виступав за формування українських збройних сил на основі легіону УСС. У роки війни він докладав зусиль до об'єднання національних сил навколо ідеї побудови незалежної української держави. Як представник молодшого покоління в українському національному русі, Старосольський вирізнявся схильністю до більш рішучих і, за потреби, радикальних дій у боротьбі за національно-державну самореалізацію. У будь-якому разі, як відзначає дослідник Іван Хома «закладені традиції стали основою патріотичного виховання не одного покоління українців».

Акцентовано, що державницька і політична діяльність Володимира Старосольського під час війни та революції 1914–1921 рр. була надзвичайно активною і багатогранною, поєднуючи військову, політичну та громадську складові. З початком Першої світової війни Старосольський став одним із організаторів Українських Січових Стрільців –військового формування українців у складі австрійської армії. Він обіймав посаду члена Бойової управи УСС, був поручником. Водночас, Старосольський входив до складу Головної Української Ради (Загальної Української Ради), яка виступала як цивільний представницький орган українського населення Австро-Угорщини. У 1918 р. під час революції та визвольних змагань, Старосольський увійшов до Українського генерального військового комітету, що готував «листопадове повстання» у Львові. Після польського полону Старосольський займав державні посади в уряді Директорії УНР, зокрема виконував обов'язки помічника міністра закордонних справ. Він брав участь у дипломатичних переговорах із Польщею, намагаючись забезпечити міжнародне визнання української державності та захист національних інтересів.

Ключові слова: політико-правовий світогляд, державницька і політична діяльність, право, держава, політично-правові погляди, Галичина, Австрійська імперія.

Mandrusiak M.L. State and political activity of Volodymyr Starosolsky during the First World War and the Ukrainian Revolution (1914–1921).

The article is devoted to the study of the features of the state and political activity of Volodymyr Starosolsky during the First World War and the Ukrainian Revolution (1914–1921). It is noted that the period of the First World War and the Ukrainian Revolution was one of the most active and eventful in the life and political path of Volodymyr Starosolsky. Having entered it with formed political beliefs, he sought to realize his ideals as one of the leading figures of the Ukrainian Sich Riflemen and an active participant in public and political life. The desire for state independence and unity of Ukraine was for him, as for most Galician-Ukrainian political figures of that time, a fundamental ideological guideline.

It is emphasized that Starosolsky's pro-Austrian orientation in the war was determined by several key factors: the desire to use the military power of the Habsburg monarchy to counteract the policy of the Russian Empire, which was hostile to Ukrainian national aspirations; hopes for the possibility of creating Ukrainian political institutions under the auspices of Austria-Hungary; as well as the need to limit the influence of Polish factors in regional governance. V. Starosolsky consistently advocated the formation of Ukrainian armed forces on the basis of the USS legion. During the war years, he made efforts to unite national forces around the idea of building an independent Ukrainian state. As a representative of the younger generation in the Ukrainian national movement, Starosolsky was distinguished by his tendency to more decisive and, if necessary, radical actions in the struggle for national-state self-realization. In any case, as researcher Ivan Khoma notes, "the established traditions became the basis of the patriotic education of more than one generation of Ukrainians." It is emphasized that Volodymyr Starosolsky's state and political activities during the war and revolution of 1914–1921 were extremely active and multifaceted, combining military, political and public components. With the beginning of World War I, Starosolsky became one of the organizers of the Ukrainian Sich Riflemen, a military formation of Ukrainians in the Austrian army. He held the position of a member of the Combat Board of the OSS, was a lieutenant. At the same time, Starosolsky was a member of the Main Ukrainian Council (General Ukrainian Council), which acted as a civilian representative body of the Ukrainian population of Austria-Hungary. In 1918 During the revolution and liberation struggles, Starosolsky joined the Ukrainian General Military Committee, which prepared the «November Uprising» in Lviv. After Polish captivity, Starosolsky held government positions in the government of the UNR Directory, in particular, he served as assistant to the Minister of Foreign Affairs. He participated in diplomatic negotiations with Poland, trying to ensure international recognition of Ukrainian statehood and the protection of national interests.

Key words: political and legal worldview, state and political activity, law, state, political and legal views, Galicia, Austrian Empire.

Постановка проблеми. У сучасних умовах російсько-української війни значний інтерес викликає вивчення та переосмислення державотворчої діяльності видатних українських громадських, політичних та державних діячів першої половини ХХ ст. Їхня активна громадська, політична та державницька діяльність, боротьба за правду, свободу, за свою державу, їх високого рівня свідомий патріотизм, загострене почуття справедливості, відповідальності за долю рідного народу є зразком, своєрідним еталоном для сучасного покоління українців. Своім життєвим чином видатні українські громадські, політичні та державні діячі заслужили на глибоку повагу та добру пам'ять, адже все своє життя вони присвятили активній державній, громадсько-політичній і культурній діяльності, яка була спрямована на національне відродження України та створення національної держави [1]. Сьогодні їх життєвий і професійний шлях, їхня професійна діяльність і громадянська позиція є взірцем насамперед для сучасних державних діячів України.

Особливу увагу привертає Володимир Старосольський – відомий український громадський та політичний діяч, талановитий науковець, адвокат, соціолог. Це була видатна людина з непересячною долею – заступник міністра закордонних справ Української Народної Республіки (1919–1920 рр.), доктор права, професор Українського державного університету в Кам'янці-Подільському (1919–1920 рр.), Українського вільного університету у Празі (1921–1928 рр.) та Української Господарської академії у Подєбрадах (1922–1928 рр.), дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові (1923 р.), Голова Української соціал-демократичної партії (1937–1939 рр.), член-засновник Товариства українських правників у Львові (1909 р.), член правління Союзу українських адвокатів у Львові (1929–1939 рр.), львівської Палати адвокатів (1928–1939 рр.), Головної ради адвокатів Польщі у Варшаві (1937–1939 рр.), член-засновник Українського правничого товариства у Чехословаччині (1923 р.), член редакцій правничих журналів «Життя і Право» (1927–1939 рр.) м. Львів, «Palestra» (1910 р.), «Nowa Palestra» (1935 р.), автор низки правничих і соціологічних праць, монографій, посібників.

Мета статті – проаналізувати державницьку і політичну діяльність В. Старосольського під час Першої світової війни та Української революції (1914–1921).

Стан опрацювання проблеми. У історико-правовій літературі деякі питання характеристики державницької і політичної діяльності В. Старосольського під час Першої світової війни та Української революції (1914–1921) фрагментарно висвітлювали українські науковці, зокрема, Т. Андрусак, І. Бойко, В. Головченко, М. Гуцуляк, Ю. Древницький, О. Жерноклеєв, В. Згурська, І. Новосядло, О. Панок, І. Райківський, О. Романів, С. Ріпецький, Т. Огородник, Б. Тищик, Г. Федущак-Паславська, О. Яковлев, Б. Янишин та інші.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, В. Старосольський здійснював активну державницьку і політичну діяльність під час Першої світової війни та Української революції (1914–1921). Пер-

ша Світова війна кардинально вплинула на долі багатьох українців, які мимоволі опинилися по обидва боки ворогуючих військово-політичних блоків. Володимир Старосольський вирізнявся реалістичним світоглядом. Історичний досвід переконував його в тому, що війни, включно з революціями, є неминучими як засіб досягнення політичної мети – незалежно від її морального наповнення. Усвідомлюючи зміну історичного контексту, Старосольський розумів, що період «Молодої України», коли домінувала сила слова, поступився місцем активній дії – зокрема збройній. Він вважав за необхідне надавати пріоритет питанню політичної незалежності України, відкидаючи вірогідні настрої, пов'язані з лояльністю та підтримкою Австро-Угорщини. Він відчув «перспективу військових молодіжних організацій» [2]. Старосольський наголошував, що «політична самостійність України – це мета наших прагнень». На його переконання, австрофільська орієнтація галицьких українців сформувалася одноставно, без помітного спротиву чи альтернативної дискусії, набула не лише домінантного, а й виняткового характеру. Таким чином, як і переважна більшість галицько-українських громадських діячів, Старосольський сприймав проавстрійську позицію як єдино можливу в умовах тогочасної геополітичної ситуації. Він обґрунтовано вважав, що перспектива визволення України пов'язана з неминучим розпадом Російської імперії, що міг статися внаслідок її поразки у війні або в результаті революційних процесів [3].

Старосольський наголошував на потребі нарощення сил, формування боєздатних українських збройних формувань, кваліфікованої підготовки їх командного складу [4]. На його переконання, військову підготовку та озброєння могли отримати члени вже існуючих організацій – «Січей», які з початку ХХ ст. функціонували як руханково-протипожежні товариства. На практиці ці об'єднання діяли в патріотичному українському дусі, зосереджуючи свою діяльність переважно в сільській місцевості Галичини. Саме в цьому середовищі Старосольський знайшов порозуміння з Січовим Союзом і його очільником Кирилом Трильовським [5]. Таким чином, руханково-протипожежні товариства на зразок «Січі» та «Сокола» відіграли ключову роль в самоорганізації українців у Галичині та національного відродження. Товариства ставили за мету виховання фізично здорової, дисциплінованої, витривалої молоді з почуттям національної гідності, єдності та честі.

18 березня 1913 р. з ініціативи К. Трильовського у Львові відбулися установчі збори першого товариства «Січові Стрільці», головою якого (Кошовим) було обрано Володимира Старосольського [6]. Це стало початком організованого військового руху. Вже у січні 1914 р. у Львові було створено друге товариство – «Січові Стрільці II» під проводом д-ра Романа Дашкевича (майбутнього полковника УСС). Рух швидко набирив обертів: на момент початку Першої світової війни на території Галичини налічувалося вже близько сотні товариств «Січових Стрільців» [7].

Першим і, водночас, останнім великим публічним виступом довоєнних «Січових Стрільців» стала їхня участь у загальногалицькому Здвизі, присвяченому 100-річчю від дня народження Тараса Шевченка, що відбувся 28 червня 1914 р. у Львові. Саме до цієї події Стрілецький мобілізаційний комітет, до складу якого входили провідні діячі стрілецького руху – Володимир Старосольський, Іван Чмола, Олена Степанів, – організував перший бойовий підрозділ Українських Січових Стрільців [8]. В. Старосольський доєднався до Бойової управи Українських січових стрільців (УСС), був призначений «поборовим комісаром» УСС [9]. У відповідь на звернення Головної Української Ради та Української Бойової Управи в усіх повітових містах створювалися повітові комітети, які займалися набором і організацією українських стрілецьких формувань [10].

Початок Першої світової війни підкорегував життєві плани В. Старосольського. Він відразу став членом утвореної у 1914 р. Головної Української Ради від УСДП (з її перетворенням у 1915 р. на Загальну Українську Раду – членом і цієї організації). Старосольський співпрацював із Союзом Визволення України (СВУ), творцями якої були наддніпрянські українці в Галичині, зокрема Дмитро Донцов. Як член Бойової управи Українських січових стрільців (спочатку в ранзі поручника, а згодом капітана), Старосольський здебільшого займався політично-виховною діяльністю. На сторінках стрілецького журналу «Шляхи» він друкував публіцистичні матеріали патріотичного спрямування [11].

Під час першої окупації Галичини російськими військами (1914–1915) В. Старосольський був визнаний надзвичайно небезпечним для Російської імперії та її територіальної цілісності. Зокрема, начальник жандармського управління Галицько-Буковинського генерал-губернаторства 27 січня 1915 року оголосив його в розшук. Додатково, 18 серпня того ж року київська жандармерія направила фотографію Старосольського губернаторам зі вказівкою розглядати його як активну загрозу політичному режиму [12].

Володимир Старосольський залишався тісно пов'язаний із діяльністю УСС, постійно перебуваючи поруч і виконуючи різноманітні завдання, коли цього вимагала ситуація. Як член Головної Української Ради та Бойової Управи у Відні, він виступав посередником між стрільцтвом і політичним середовищем – виконував функції зв'язкового та речника стрілецьких потреб як у практичному (ма-

теріальному), так і в ідеологічному вимірі [13]. Продовжуючи ідейну діяльність, яку розпочав ще у середовищі довоєнних «Січей», а можливо, й за часів «Молодої України», Старосольський виступав одним із провідних ідеологів українського стрілецького руху. Незважаючи на відсутність військового вишколу, на початку 1917 р. під час вишколу УСС у с. Розвадові він призначений на посаду ад'ютанта генерала Мирона Тарнавського [14], що свідчить про високу довіру до нього з боку військового командування та про значну роль у формуванні національної військової ідентичності.

На початку січня 1915 р. В. Старосольський вирушив із Відня на фронт у ролі військового кореспондента й виконував ці обов'язки протягом кількох місяців – до 22 травня. Згодом, 12 липня 1915 р, йому було надано військове звання четаря, яке відповідало рангу австрійського лейтенанта. У складі УСС Старосольський займався питаннями забезпечення війська – як матеріального, так і організаційного. Він є автором «Десяти заповідей Українських Січових Стрільців», у яких сформульовано основні ідейні засади визвольної боротьби за незалежність України (це відзначає С. Ріпечкий [15]). Окрім того, він активно долучався до впровадження системи військової уніформи та відзнак для стрільців. Зокрема, Старосольський виступив із пропозицією об'єднати в українському гербі образи лева та архангела Михаїла як символів Галичини та Наддніпрянщини відповідно – уособлення національної єдності й ідеї соборності України [16].

Дослідник минулого українського січового стрілецтва Володимир Гордієнко констатував: «І все ж таки Перша світова війна показала, що до формування військових структур український народ Галичини був готовий. Але тільки готовий. Шансу реалізувати цю готовність історія не дала. Як і не народила історія військового лідера чи лідерів. З цього погляду, якщо можна так сказати, Перша світова війна прийшла зарано. Необхідно, напевне, було б ще 10–15 мирних років. Не сформували військових структур й воєнні умови, хоча вони дали військову організацію «Українські Січові Стрільці». Ї в цьому плані правомірно стверджувати, що з виникненням УСС завершився перший етап галицько-українського відродження» [17].

У пізнішому своєму виступі 24 лютого 1935 р. у Львові В. Старосольський так охарактеризував свій шлях в лавах УСС: «Оглядаємося на пройдений стрілецький шлях. Дивний шлях! Він почався відступом на південь, за Карпати. Та цей відступ завів саме на ту частину України, що, здавалося, була пропаща, що майже забувалася. І для відродження цієї окраїни цей відворот став наступом, бо перебування УСС там, за Карпатами, було животворною, плідною в наслідки подією. З тієї власне окраїни почався стрілецький похід зі зброєю в руках, похід майже по всьому просторі України. Крізь звори і хребти Карпат, Підгір'я, лани і яри Поділля, і Чорне «Руське» море, і вгору Дніпром, Січ, Великий Луг і Запорізькі степи. І Київ, де Січові Стрільці, кість од кости і плоть од плоти УСС, значили своєю кров'ю однудушну і одностайну волю усієї Нації. І досягнув цей шлях Волині, де значився творенням рідної школи» [18].

У жовтні 1918 р. В. Старосольський увійшов до складу Українського генерального військового комітету, долучившись до організації «листопадового зриву». З метою організації цього заходу В. Старосольський наприкінці жовтня 1918 р. поїхав до Буковини, де на той час розміщався легіон УСС. Завдання його полягало в залученні усусів до виступу. Проте, повертаючись із Чернівців до Львова, Старосольський на станції Персенківка 2 листопада 1918 р. потрапив у полон до поляків [19].

Під час українсько-польської війни (1918–1919) В. Старосольський був ув'язнений у таборі Домб'є неподалік Кракова. Це був не лише табір для військових, але й для «небезпечних» українських діячів. Там він зустрів провідників галицький громадських діячів, таких як Кирило Студинський, Володимир Бачинський, Лев Бачинський тощо [20]. Зважаючи на інтернування поляками, Старосольський не зміг взяти безпосередньої участі в розбудові ЗУНР. У жовтні 1919 р. через міжнародний Червоний Хрест Володимира Старосольського обміняли на полоненого польського політика, графа Дідушицького. Такий обмін був поширеною практикою під час військових дій і політичних конфліктів того часу, коли гуманітарні організації, зокрема Червоний Хрест, сприяли поверненню захоплених осіб до їхніх родин або відповідних сторін.

Володимира Старосольського було передано під юрисдикцію української влади Наддніпрянщини – Української Народної Республіки (це вже відбулося після Акту злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р.). У складі уряду, очолюваного Ісааком Мазепою, він обійняв посаду товариша (заступника) міністра закордонних справ [21]. Відтоді Старосольський пройшов разом з урядом УНР увесь складний і трагічний шлях еміграції, що завершився його вимушеним перебуванням на чужині. Зауважимо, що членами уряду Директорії УНР у свій час були інші діячі УСДП, а саме В. Темницький, О. Безпалко, С. Вітик [22]. Володимир Старосольський фактично здійснював функції міністра закордонних справ, оскільки Андрій Лівіцький обіймав посаду голови Місії УНР у Варшаві. Крім того, Старосольський брав активну участь у вирішенні фінансових питань, що належали до компетенції зовнішньополітичного відомства [23].

Найбільш критичним моментом для Старосольського в дипломатичній роботі стала проблема, пов'язана з Варшавським договором, укладеним у квітні 1920 р. між УНР та Польщею. За умовами цієї угоди, західноукраїнські землі залишалися під контролем Польщі, що викликало глибоке особисте та політичне занепокоєння Старосольського, який сприймав це як болісний компроміс на шкоду національним інтересам. Це при тому, що після Акту злуки соціал-демократи перейшли в опозицію до президента-диктатора Є. Петрушевича, підтримували соціалістичний уряд Директорії [24]. Підписання Варшавського договору між урядами УНР і Польщі УСДП оцінила назагал прихильно. Надалі позиція В. Старосольського у цьому питанні виявилася дещо іншою від партійної: «цією декларацією ми даємо дуже багато другій стороні, однак від неї не одержуємо певного нічого» [25]. Очевидно, що розбіжності між політичним напрямом, обраним Симоном Петлюрою, та поглядами Володимира Старосольського ставали дедалі глибшими. Унаслідок цього, 4 квітня 1920 р., незадовго до підписання С. Петлюрою Варшавської угоди, Старосольський на знак протесту подав у відставку та залишив склад уряду УНР.

На деякий час В. Старосольський став професором права в Кам'янець-Подільському університеті й відійшов від активної партійно-політичної діяльності. Його син потім згадував, що «ясним проблиском у захмарено-темній дійсності того часу, було для нього іменування його професором державного права у Кам'янецькому університеті. Згадував про це багато років пізніше з сентиментом» [26]. Після чого, в умовах вимушеної еміграції діячів УНР, він опинився у Відні, де частково проходили колись його молоді роки. Відтак Старосольський основні свої зусилля спрямував на наукові дослідження та викладацьку роботу. Після відставки з уряду у 1920 р. Старосольський присвятив себе партійній діяльності, очолюючи УСДП, виступаючи за об'єднання галицьких і наддніпрянських соціал-демократів та консолідацію національних і соціальних прагнень українців.

Період Першої світової війни та Української революції був одним із найактивніших і найнасиченіших у життєвому й політичному шляху Володимира Старосольського. Увійшовши в нього зі сформованими політичними переконаннями, він прагнув реалізувати свої ідеали як один із провідних діячів Українських січових стрільців та активний учасник громадсько-політичного життя. Прагнення до державної незалежності й соборності України було для нього, як і для більшості галицько-українських політичних діячів того часу, основоположним ідеологічним орієнтиром [27].

Проавстрійська орієнтація Старосольського в умовах війни зумовлювалася кількома ключовими чинниками: прагненням використати військову силу Габсбурзької монархії для протидії політиці Російської імперії, яка була ворожою до українських національних прагнень; сподіваннями на можливість створення українських політичних інституцій під егідою Австро-Угорщини; а також необхідністю обмежити вплив польських чинників у регіональному управлінні. В. Старосольський послідовно виступав за формування українських збройних сил на основі легіону УСС. У роки війни він докладав зусиль до об'єднання національних сил навколо ідеї побудови незалежної української держави. Як представник молодшого покоління в українському національному русі, Старосольський вирізнявся схильністю до більш рішучих і, за потреби, радикальних дій у боротьбі за національно-державну самореалізацію. У будь-якому разі, як відзначає дослідник Іван Хома «закладені традиції стали основою патріотичного виховання не одного покоління українців» [28].

Висновки. Державницька і політична діяльність Володимира Старосольського під час війни та революції 1914–1921 рр. була надзвичайно активною і багатогранною, поєднуючи військову, політичну та громадську складові. З початком Першої світової війни Старосольський став одним із організаторів Українських Січових Стрільців –військового формування українців у складі австрійської армії. Він обіймав посаду члена Бойової управи УСС, був поручником. Водночас, Старосольський входив до складу Головної Української Ради (Загальної Української Ради), яка виступала як цивільний представницький орган українського населення Австро-Угорщини. У 1918 р. під час революції та визвольних змагань, Старосольський увійшов до Українського генерального військового комітету, що готував «листопадове повстання» у Львові. Після польського полону Старосольський займав державні посади в уряді Директорії УНР, зокрема виконував обов'язки помічника міністра закордонних справ. Він брав участь у дипломатичних переговорах із Польщею, намагаючись забезпечити міжнародне визнання української державності та захист національних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко І. Вступне слово про місце і роль видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській історії. «Місце і роль видатних випускників юридичного факультету Львівського університету в національній та європейській історії»: збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції (м. Львів, 25 квітня 2024 р.) / І.Й. Бойко (голова редколегії), Ю.В. Олійник (відп. секр.). Львів, 2024. Вип. 4. С. 3–6.
2. Гордієнко В. Українські Січові Стрільці. Львів, 1990. С. 7.

3. Жерноклеєв О., Райківський І. Володимир Старосольський: політичний портрет (до 125-річчя від дня народження). Людина і політика. № 5. 2003. С. 140-141.
4. Федущак-Паславська Г. Аристократ духу (до 140-річчя від дня народження Володимира Старосольського). Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2019. Вип. 68. С. 270.
5. Старосольський В. Стрілецьким шляхом. Володимир Старосольський 1878–1942 (Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Том 210. Історично-філософічна секція)... С. 78.
6. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Нью Йорк: Видавництво «Червона Калина», 1956. С. 36.
7. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Нью Йорк: Видавництво «Червона Калина», 1956. С. 37.
8. Старосольський В. Стрілецьким шляхом. Володимир Старосольський 1878–1942 (Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Том 210. Історично-філософічна секція)... С. 78.
9. ЦДІАУЛ, ф. 360, оп. 1, спр. 12 (Уповноваження, посвідчення, розпорядження Головної Української Ради про призначення В. Старосольського поборовим комісаром Українських Січових Стрільців, 1914–1919 рр.), арк. 8–10.
10. Гордієнко В. Українські Січові Стрільці. Львів, 1990. С. 10.
11. Тищик Б., Новосядло І. Володимир Старосольський – відомий вчений-правник, адвокат, політик. Історико-правовий часопис. 2019. № 2. С. 33.
12. Древницький Ю. Громадсько-політична та наукова діяльність Володимира Старосольського (1878–1942)... С. 75.
13. ЦДІАУЛ, ф. 360, оп. 1, спр. 12 (Уповноваження, посвідчення, розпорядження Головної Української Ради про призначення В. Старосольського поборовим комісаром Українських Січових Стрільців, 1914–1919 рр.), арк. 53.
14. ЦДІАУЛ, ф. 360, оп. 1, спр. 13 (Розпорядження, накази, листи та ін. документи про військову службу В. Старосольського у 1915–1919 роках), арк. 3-4.
15. Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Нью Йорк: Видавництво «Червона Калина», 1956. С. 139.
16. Огородник Т. Громадсько-політична діяльність В. Старосольського у період Першої світової війни (1914–1918). Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. 2007. Вип. 15. С. 299.
17. Гордієнко В. Українські Січові Стрільці. Львів, 1990. С. 32.
18. Старосольський В. Стрілецьким шляхом. Володимир Старосольський 1878–1942 (Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Том 210. Історично-філософічна секція)... С. 79.
19. Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України: спогади. Нью-Йорк, 1973. С. 118.
20. Старосольський Ю. Шляхами предків. Володимир Старосольський 1878–1942 (Записки Наукового товариства ім. Шевченка. Том 210. Історично-філософічна секція)... С. 88.
21. Володимир Старосольський. Енциклопедія українознавства. Том 8. Перевидання в Україні. Львів: НТШ, 2000. С. 3033.
22. Жерноклеєв О., Райківський І. Володимир Старосольський: політичний портрет. Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2002. Вип. VI. С. 90.
23. Древницький Ю. Громадсько-політична та наукова діяльність Володимира Старосольського (1878–1942)... С. 82.
24. Райківський І. Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917–1920 років. Галичина. 1998. №1(2). С. 49.
25. Древницький Ю. Громадсько-політична та наукова діяльність Володимира Старосольського (1878–1942)... С. 84.
26. Жерноклеєв О., Райківський І. Володимир Старосольський: політичний портрет. Вісник Прикарпатського університету. Історія. 2002. Вип. VI. С. 90.
27. Древницький Ю. Громадсько-політична та наукова діяльність Володимира Старосольського (1878–1942)... С. 86.
28. Хома І. Січові Стрільці. Створення, військово-політична діяльність та збройна боротьба Січових Стрільців у 1917–1919 рр. Київ: Наш час, 2011. С. 96.